

การพัฒนาตัวบ่งชี้ความเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์

A Development of Creative Tourism Destination Indicators

◆ ยूपิน อุ้นแก้ว

นักศึกษาปริญญาโท คณะการจัดการการท่องเที่ยว สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์

Yupin Unkaew

Graduate Student, Faculty of the Graduate School of Tourism Management,

National Institute of Development Administration, E-mail: kai_yupin@hotmail.com

◆ โชคชัย สุเวทวัฒนกุล

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. ประจำคณะการจัดการการท่องเที่ยว สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์

Chokechai Suveatwatanakul

Assistant Professor Ph.D., Faculty of the Graduate School of Tourism Management,

National Institute of Development Administration, E-mail: dr. choke@yahoo.com

Abstract

This research aims to 1) study the creative tourism destination indicators and 2) develop the creative tourism destination indicators for Thailand. 9 sample groups were selected from experts in creative tourism in Thailand composing of experts from government sector, experts from academic staff and experts from civil sector who identified creative tourism destination indicators by EDFR technique. In-depth interview by semi-structured interview form was adopted in the first round while a Delphi technique was applied in the 2nd and 3rd round with questionnaire as a tool. Median, mode and interquartile range were statistics used to analyze the data.

The research result revealed that creative tourism destination indicators were divided into 3 aspects: place, interaction and intermediary.

Keywords: Indicators, Creative tourism

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ คือ 1) เพื่อศึกษาตัวบ่งชี้ความเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ 2) เพื่อพัฒนาตัวบ่งชี้ความเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์สำหรับประเทศไทย ซึ่งกลุ่มตัวอย่างในการศึกษา ได้แก่ ผู้เชี่ยวชาญตลอดจนผู้ที่มีความรู้ทางการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ในประเทศไทย ได้แก่ ผู้เชี่ยวชาญภาครัฐ ผู้เชี่ยวชาญภาคนักวิชาการ และผู้เชี่ยวชาญภาคประชาชน จำนวน 9 คน เป็นผู้ที่ทำหน้าที่ในการคัดเลือกตัวบ่งชี้ความเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ ด้วยเทคนิค EDFR ซึ่งในการเก็บรวบรวมข้อมูลรอบที่ 1 ผู้วิจัยทำการ

สัมภาษณ์เชิงลึก ด้วยแบบสัมภาษณ์แบบกึ่งมีโครงสร้าง ในรอบที่ 2 และรอบที่ 3 ผู้วิจัยเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยเทคนิคเดลฟาย ใช้แบบสอบถามเป็นเครื่องมือในการวิจัย โดยสถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ ค่ามัธยฐานฐานนิยม และค่าพิสัยระหว่างควอไทล์

ผลการวิจัย พบว่า ตัวบ่งชี้ความเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ แบ่งออกเป็น 3 ด้าน ได้แก่ ตัวบ่งชี้ด้านสถานที่ ตัวบ่งชี้ด้านการปฏิสัมพันธ์ และตัวบ่งชี้ด้านตัวกลาง

คำสำคัญ : ตัวบ่งชี้ แหล่งท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์

บทนำ

อุตสาหกรรมการท่องเที่ยวมีความสำคัญต่อการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของประเทศ ซึ่งประเทศไทยได้ให้ความสำคัญกับการส่งเสริมการท่องเที่ยวโดยใช้กลไกการส่งเสริมหลายรูปแบบ โดยมีมุ่งหมายที่จะให้นักท่องเที่ยวเดินทางเข้าสู่ประเทศมากขึ้น ดังจะเห็นได้จากแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 10 (พ.ศ. 2550 – พ.ศ. 2554) และแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 11 (พ.ศ. 2555 – พ.ศ. 2559) ได้กำหนดแนวทางการบริหารจัดการทุนประเทศเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน โดยแบ่งการบริหารจัดการต้นทุนออกเป็น 1) ทุนทางสังคม หมายถึง การรวมตัว ร่วมคิดร่วมทำ บนฐานของความผูกพันและวัฒนธรรมที่ดีงามของสังคม 2) ทุนทางเศรษฐกิจอันเป็นปัจจัยพื้นฐานที่จำเป็นในการดำรงชีวิต โดยเสริมสร้างศักยภาพและสร้างภูมิคุ้มกันของเศรษฐกิจฐานราก เพื่อการกระจายความเจริญและรายได้ และ 3) ทุนทางทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ได้แก่ ความหลากหลายทางชีวภาพ รวมถึงการให้ประโยชน์ทางอ้อมในรูปของสภาพแวดล้อมที่เหมาะสม ตลอดจนสิ่งแวดล้อมที่มนุษย์สร้างขึ้น เช่น โบราณสถาน เป็นต้น มาประยุกต์ก่อให้เกิดการท่องเที่ยวขึ้นมาในรูปแบบต่าง ๆ เช่น การท่องเที่ยวเชิงเกษตร การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ การท่องเที่ยวแบบโฮมสเตย์ การท่องเที่ยวโดยชุมชน เป็นต้น (อาคม เต็มพิทยาไพสิฐและคณะ, 2552)

หากแต่ในปัจจุบัน พฤติกรรมนักท่องเที่ยวเปลี่ยนไปจากเดิม ซึ่งในยุคแรก ๆ นักท่องเที่ยวให้ความสำคัญกับการพักผ่อนหย่อนใจ (Sun-Sea-Sand Tourism) ต่อมาให้ความสนใจกับวัฒนธรรม (Cultural Tourism) ซึ่งวัฒนธรรมเป็นมรดกแห่งสังคม มีทั้งส่วนจับต้องได้และจับต้องไม่ได้ เช่น ศิลปะ ขนบธรรมเนียมประเพณี รูปแบบการดำรงชีวิต การแต่งกาย เครื่องมือเครื่องใช้ อาหารการกิน งานเทศกาล ประเพณี เป็นต้น และใส่ใจกับผลกระทบด้านสิ่งแวดล้อมและความยั่งยืนของชุมชนในพื้นที่ท่องเที่ยว (Sustainable Tourism) และในปัจจุบัน นักท่องเที่ยวไม่เพียงแต่ต้องการการพักผ่อน สนใจกับวัฒนธรรม หากต้องการการมีประสบการณ์การมีส่วนร่วมกับเจ้าของท้องถิ่นด้วยจากพฤติกรรมที่เปลี่ยนแปลงไปของนักท่องเที่ยวดังกล่าว ส่งผลให้อุตสาหกรรมการท่องเที่ยวมีการแข่งขันสูง โดยเฉพาะการแข่งขันการจัดการการท่องเที่ยวที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม ความมีคุณค่า และมูลค่าของแหล่งท่องเที่ยว ตลอดจนการสร้างประสบการณ์ที่ดีให้แก่แก่นักท่องเที่ยว ทำให้แต่ละประเทศต่างสร้างหรือเพิ่มค่า หากจุดต่างอย่างสร้างสรรค์ในด้านการท่องเที่ยวมาแข่งขันกัน เพื่อดึงดูดความสนใจนักท่องเที่ยวเข้าสู่ประเทศของตน และประเทศไทยเองมีวัฒนธรรมที่มีความหลากหลายและมีเอกลักษณ์เฉพาะในแต่ละท้องถิ่น ซึ่งเป็นจุดดึงดูดสำคัญด้านการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ (สุดแดน วิสุทธิลักษณ์, 2547)

การท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ (Creative Tourism) ถือได้ว่าเป็นกระบวนทัศน์ (New Travel Paradigm) และทิศทางใหม่ของการท่องเที่ยวหนึ่งในปัจจุบัน ซึ่งกล่าวได้ว่าเป็นรูปแบบหนึ่งของการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมที่คำนึงถึงความยั่งยืนเป็นสำคัญ โดยเป็นการนำเอาทุนทางสังคม ทุนทางเศรษฐกิจ และทุนทางทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมมาสร้างสรรค์ให้เกิดประสบการณ์ที่ดีแก่นักท่องเที่ยว เป็นการประยุกต์ใช้แนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงบูรณาการอย่างรอบด้าน โดยยึดเอาความยั่งยืนของชุมชนและความสุขเป็นตัวตั้ง สอดคล้องกับวิถีชุมชน วัฒนธรรมชุมชน และเน้นให้ผู้เข้ามาท่องเที่ยวได้มีโอกาสสัมผัสกับความเป็นชุมชน วิถีชีวิตความเป็นอยู่อย่างแท้จริง มีโอกาสให้เกิดการเรียนรู้และได้รับประสบการณ์ คุณค่าที่หลากหลายในแต่ละชุมชนในทุกมิติ เช่น ประเพณี วัฒนธรรม ศาสนา ธรรมชาติ เป็นต้น (องค์การบริหารการพัฒนาพื้นที่พิเศษเพื่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน, ม.ป.ป.) ประเทศไทยมีวัฒนธรรมที่มีความหลากหลายและมีเอกลักษณ์เฉพาะในแต่ละท้องถิ่น ซึ่งเป็นจุดดึงดูดสำคัญด้านการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ หากแต่การเปิดพื้นที่ทางวัฒนธรรมเพื่อเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์อย่างรู้เท่าไม่ถึงการณ์หรือขาดการจัดการที่ดีทำให้คุณค่าทางวัฒนธรรมและสภาพแวดล้อมทางวัฒนธรรมเกิดการเปลี่ยนแปลงซึ่งอาจส่งผลกระทบต่อวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของชุมชนท้องถิ่น จนขาดความเป็นเอกลักษณ์ดั้งเดิมของพื้นที่ และส่งผลกระทบทางลบต่อการท่องเที่ยวในที่สุด

ดังนั้น การพัฒนาตัวบ่งชี้ความเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ เพื่อเป็นการกำหนดกรอบหรือเกณฑ์ความเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่ชัดเจน ให้เห็นเป็นรูปธรรม จึงมีความน่าสนใจอย่างยิ่ง และสามารถใช้เป็นเครื่องมือในการอธิบายคุณลักษณะต่าง ๆ ของความเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ เป็นกรอบแนวคิดที่สำคัญในการพัฒนาที่สร้างความสมดุลระหว่างการพัฒนาควบคู่กับการอนุรักษ์ สำหรับให้หน่วยงานและผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องทางการท่องเที่ยวในการดูแลแหล่งท่องเที่ยวได้นำไปใช้เป็นแนวทางในการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว ซึ่งเป็นสิ่งสำคัญต่อการจัดการการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนของประเทศไทยต่อไป

วัตถุประสงค์

1. เพื่อศึกษาตัวบ่งชี้ความเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์
2. เพื่อพัฒนาตัวบ่งชี้ความเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์สำหรับประเทศไทย

ขอบเขตการวิจัย

ขอบเขตด้านผู้ให้ข้อมูลหลัก

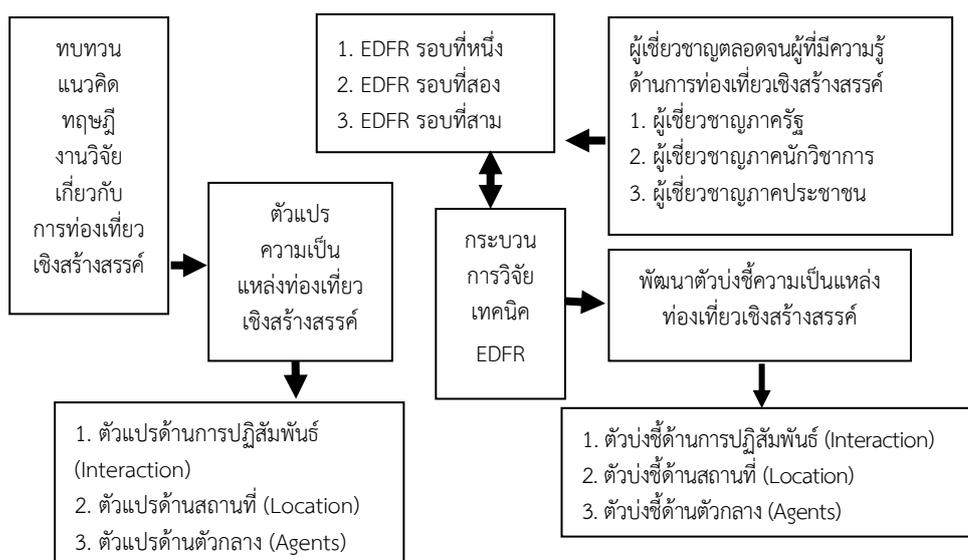
ผู้ให้ข้อมูลหลักในการทำวิจัยครั้งนี้ คือ ผู้เชี่ยวชาญตลอดจนผู้ที่มีความรู้ทางด้านการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ในประเทศไทย โดยแบ่งออกเป็น 3 ส่วนที่เกี่ยวข้อง จำนวน 9 ท่าน ได้แก่ ผู้เชี่ยวชาญภาครัฐ จำนวน 3 ท่าน ผู้เชี่ยวชาญภาคนักวิชาการ จำนวน 4 ท่าน และผู้เชี่ยวชาญภาคประชาชน จำนวน 2 ท่าน ซึ่งจะเป็นผู้ทำหน้าที่ในการคัดเลือกตัวบ่งชี้ความเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์

ขอบเขตด้านเนื้อหา

ผู้วิจัยมุ่งศึกษาเกี่ยวกับการพัฒนาตัวบ่งชี้ความเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ โดยศึกษาตัวบ่งชี้ความเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์เป็น 3 ด้าน ได้แก่ ด้านสถานที่ (Location) ด้านการปฏิสัมพันธ์ (Interaction) ด้านตัวกลาง (Agents) ตามกระบวนการการพัฒนาตัวบ่งชี้ในกรอบแนวคิดของการวิจัยนี้

กรอบการวิจัย

ในการดำเนินการวิจัย ผู้วิจัยมุ่งศึกษาตัวบ่งชี้ความเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ ซึ่งมีรายละเอียด ดังนี้

ภาพที่ 1 กรอบการวิจัย

นิยามศัพท์

ตัวบ่งชี้ความเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ หมายถึง ปัจจัยหรือตัวแปรที่แสดง สะท้อน บ่งบอกถึง ลักษณะหรือองค์ประกอบในภาพรวมของแหล่งท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ในประเทศไทย

แหล่งท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ หมายถึง แหล่งท่องเที่ยวที่เน้นการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมระหว่าง นักท่องเที่ยวและคนในชุมชน เน้นการมีประสบการณ์จริงแท้ ผ่านกิจกรรมการท่องเที่ยวตลอดจนการทดลอง ใช้ชีวิตตามแบบอย่างผู้คนในชุมชน ด้วยการปรับใช้ต้นทุนทางทรัพยากรการท่องเที่ยวตลอดจนวิถีชีวิตความเป็นอยู่อย่างแท้จริงของชุมชน เพื่อเพิ่มคุณค่าและมูลค่า ก่อให้เกิดผลประโยชน์ทางด้านเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อม

การทบทวนวรรณกรรม

ผู้วิจัยได้ศึกษาตามแนวคิดเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ทั้งในประเทศและต่างประเทศ ดังนี้

ในปี พ.ศ. 2547 องค์การการศึกษาวิทยาศาสตร์และวัฒนธรรมแห่งสหประชาชาติ หรือ ยูเนสโก (UNESCO) ได้เสนอโครงการ “เครือข่ายเมืองสร้างสรรค์” เพื่อส่งเสริมการพัฒนาด้านอุตสาหกรรมสร้างสรรค์ ที่จะนำไปสู่ รูปแบบใหม่ของการร่วมมือในระดับนานาชาติ ในภาคประชาชน เอกชน สาธารณะและประชาคมเครือข่าย

เมืองสร้างสรรค์ของยูเนสโก มีทั้งหมด 7 กลุ่ม เมืองหนึ่งเมืองใดที่จะเข้าร่วมเป็นเมืองสร้างสรรค์ ภายใต้การประกาศรับรองโดยยูเนสโกจะต้องเลือกเสนอตนเองได้เพียงประเภทเดียวเท่านั้นจากกลุ่มต่าง ๆ ดังนี้

- 1) วรรณกรรม (Literature)
- 2) งานหัตถกรรมและศิลปะพื้นบ้าน (Crafts and Folk Art)
- 3) งานออกแบบ (Design)
- 4) ดนตรี (Music)
- 5) อาหาร (Gastronomy)
- 6) ภาพยนตร์ (Cinema)
- 7) สื่อศิลปะ (Media Arts)

ในโครงการเครือข่ายเมืองสร้างสรรค์องค์การการศึกษาวิทยาศาสตร์และวัฒนธรรมแห่งสหประชาชาติ หรือ ยูเนสโก (UNESCO) นอกจากจะมีเป้าหมายที่จะสนับสนุนความร่วมมือระหว่างท้องถิ่นเพื่อการพัฒนาในระดับนานาชาติและเพื่อตั้งหลักตอบรับกับผลกระทบในระดับโลกโดยความพยายามที่จะเชื่อมโยงเมืองต่าง ๆ เข้าด้วยกันแล้ว ยังได้กล่าวถึงความเป็นไปได้ในการสร้างการท่องเที่ยวรูปแบบใหม่ ที่นักท่องเที่ยวจะสามารถรับและเข้าเป็นส่วนหนึ่งของวัฒนธรรมเมืองนั้น ๆ ทั้งวัฒนธรรมในลักษณะที่จับต้องได้และเป็นนามธรรม โดยผ่านประสบการณ์ของนักท่องเที่ยวเอง

โครงการเครือข่ายเมืองสร้างสรรค์และการท่องเที่ยวแนวใหม่ขององค์การการศึกษาวิทยาศาสตร์และวัฒนธรรมแห่งสหประชาชาติ หรือ ยูเนสโก (UNESCO) จึงเน้นถึงความผูกพัน (Engaged) ความจริงแท้ผ่านประสบการณ์ (Authentic Experience) ซึ่งเป็นการส่งเสริมกิจกรรมที่ทำให้นักท่องเที่ยวมีความเข้าใจอย่างลึกซึ้งในลักษณะทางวัฒนธรรมของเมืองที่ไปเยือน (Active Understanding of the Specific Cultural Features of a Place) (Unesco, 2001)

แนวคิดเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ของ ภัทรพงศ์ อินทรกำเนต และคณะ (2553) เกี่ยวกับองค์ประกอบสำคัญของการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ สามารถแบ่งออกเป็น 3 มิติ ได้แก่ มิติด้านสถานที่ (Location) มิติด้านการปฏิสัมพันธ์ (Interaction) และมิติด้านตัวกลาง (Agents) ซึ่งนำมาเป็นแนวคิดหลักในการพัฒนาตัวบ่งชี้ความเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ ประกอบกับได้ศึกษาแนวคิดเกี่ยวกับเทคนิค EDFR (Ethnographic Delphi Futures Research) ตามแนวคิดของ จุมพล พูลภัทรชีวิน (2522) เพื่อนำมาใช้เป็นเทคนิคในการเก็บรวบรวมข้อมูลการวิจัยครั้งนี้ ซึ่งมีขั้นตอนการทำวิจัย 6 ขั้นตอน ได้แก่ 1) กำหนดและเตรียมกลุ่มผู้เชี่ยวชาญ 2) สัมภาษณ์ (EDFR รอบที่หนึ่ง) 3) วิเคราะห์/สังเคราะห์ข้อมูล 4) สร้างเครื่องมือ 5) การสอบถามใช้วิธีการของเทคนิคการวิจัยแบบเดลฟาย (EDFR รอบที่สองและรอบที่สาม) 6) เขียนภาพอนาคต

จากการศึกษาผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้องของสุดแดน วิสุทธีลักษณ์ และคณะ (2554) เรื่อง ศักยภาพของพื้นที่ในเขต สพพ.4 และ สพพ.5 เพื่อพัฒนาเป็น “ต้นแบบการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์” ในประเทศไทย พบว่า เขตพื้นที่ดังกล่าวมีคุณสมบัติ ทั้งในเชิงพื้นที่และกระบวนการ กล่าวคือ มีความหลากหลายและโดดเด่นในทางวัฒนธรรมและธรรมชาติ ซึ่งเป็นองค์ประกอบหนึ่งของการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ และจากการศึกษาผลงานวิจัย

ของวิยะดา เสรีวิชัยสวัสดิ์ (2555) เรื่อง การพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในเขตภาคเหนือตอนบนของประเทศไทยให้เป็นรูปแบบการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ พบว่า องค์ประกอบของการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ มี 5 องค์ประกอบคือ 1) คนในชุมชนสนับสนุน 2) ศิลปวัฒนธรรม ประเพณี และกิจกรรมท้องถิ่น 3) หน่วยงานภาครัฐที่สนับสนุน 4) ผู้ประกอบการการท่องเที่ยว และ 5) นักท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ ซึ่งผลการศึกษา งานวิจัยดังกล่าว ผู้วิจัยได้นำไปประยุกต์ใช้เป็นประเด็นคำถามเกี่ยวกับตัวบ่งชี้ความเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์เพื่อทำการสัมภาษณ์กลุ่มผู้เชี่ยวชาญด้านการท่องเที่ยว

วิธีดำเนินการวิจัย

การเก็บรวบรวมข้อมูล

ในการเก็บรวบรวมข้อมูล ผู้วิจัยติดต่อขอความร่วมมือจากกลุ่มผู้เชี่ยวชาญทางด้านการท่องเที่ยวในประเทศไทย และชี้แจงรายละเอียดเกี่ยวกับการวิจัยในภาพรวม จากนั้นทำหนังสือขอความร่วมมือส่งไปยังกลุ่มผู้เชี่ยวชาญ และดำเนินการวิจัยด้วยเทคนิค EDFR รอบที่ 1 โดยการสัมภาษณ์เชิงลึก นำข้อมูลนั้นมาวิเคราะห์ และสังเคราะห์เป็นประเด็นต่าง ๆ เพื่อสร้างเป็นแบบสอบถามและทำการเก็บข้อมูลด้วยเทคนิคเดลฟาย ในการทำ EDFR รอบที่ 2 ด้วยการส่งแบบสอบถามทางไปรษณีย์ไปยังกลุ่มผู้เชี่ยวชาญ พิจารณาประเมินค่าและนำผลที่ได้มาวิเคราะห์ข้อมูล ตรวจสอบความสอดคล้องของคำตอบด้วยวิธีการทางสถิติ และดำเนินการวิจัยด้วยเทคนิค EDFR รอบที่ 3 โดยการส่งแบบสอบถามทางไปรษณีย์ให้แก่กลุ่มผู้เชี่ยวชาญ (กลุ่มเดิม) ซึ่งรอบนี้ผู้เชี่ยวชาญจะได้รับข้อมูลป้อนกลับในรูปแบบของสถิติ ซึ่งเป็นคำตอบของตนเอง เพื่อให้ผู้เชี่ยวชาญทราบความเหมือนหรือความแตกต่างในแต่ละคำตอบภายในกลุ่มผู้เชี่ยวชาญ ตลอดจนเพื่อให้ผู้เชี่ยวชาญแต่ละท่านได้ทบทวนคำตอบของตนเองอีกครั้ง และนำข้อมูลมาวิเคราะห์ ตรวจสอบความสอดคล้องของคำตอบด้วยวิธีการทางสถิติอีกครั้งและเขียนข้อสรุปการวิจัย

เครื่องมือในการวิจัย

ในการวิจัย เรื่อง การพัฒนาตัวบ่งชี้ความเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ ผู้วิจัยใช้เครื่องมือในการวิจัย อนาคตด้วยเทคนิค EDFR (Ethnographic Delphi Futures Research) ซึ่ง จุมพล พูลภัทรชีวิน อาจารย์ประจำภาควิชาสารัตถศึกษา คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย เป็นผู้พัฒนาเทคนิคนี้ขึ้นในปี พ.ศ. 2522 โดยงานวิจัยครั้งนี้ มีความประสงค์มุ่งแสวงหาข้อสรุปข้อมูลจากความคิดเห็นอย่างเป็นระบบที่ปราศจากการเผชิญหน้าโดยตรงของกลุ่มผู้เชี่ยวชาญซึ่งเป็นผู้ที่มีความรู้และมีความเชี่ยวชาญในเรื่องตัวบ่งชี้ความเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์โดยรวบรวมและสอบถามความคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญในสาขาการท่องเที่ยวอย่างแท้จริงและเป็นคำตอบที่ได้มาจากการย้าถามหลายรอบเพื่อให้ผู้เชี่ยวชาญแต่ละคนได้ถั่งกรองอย่างละเอียด รอบคอบ โดยเครื่องมือที่ใช้ในการดำเนินการวิจัย คือ แบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง และแบบสอบถามซึ่งแบบสอบถามถูกสร้างขึ้นจากการวิเคราะห์ สังเคราะห์ประเด็นต่าง ๆ จากการสัมภาษณ์เชิงลึก

การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูลครั้งนี้ ผู้วิจัยใช้โปรแกรมสำเร็จรูปทางสังคมศาสตร์ในการวิเคราะห์ข้อมูล โดยสถิติที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ ได้แก่ การวัดแนวโน้มเข้าสู่ส่วนกลาง ได้แก่ ค่ามัธยฐาน (Median) ค่าฐานนิยม (Mode) และการวัดการกระจายของข้อมูล คือ ค่าพิสัยระหว่างควอไทล์ (Interquartile)

สรุปผลการวิจัย

ผลการศึกษาและพัฒนาตัวบ่งชี้ความเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ตามความคิดเห็นของกลุ่มผู้เชี่ยวชาญด้านการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ สามารถสรุปได้ดังตารางที่ 1

ตารางที่ 1 สรุปจำนวนตัวบ่งชี้หลักและตัวบ่งชี้อยู่วัดความเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์

ผลการศึกษาตัวบ่งชี้ความเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์	ผลการพัฒนาตัวบ่งชี้ความเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์
ด้านของตัวบ่งชี้วัดความเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์	จำนวนตัวบ่งชี้อยู่วัดความเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์
1. ตัวบ่งชี้ด้านสถานที่	9
1. ความเป็นเมืองและชุมชน	5
2. เอกลักษ์ณ์ และอัตลักษณ์	4
2. ตัวบ่งชี้ด้านตัวกลาง	25
1. ผู้มีความคิดสร้างสรรค์ประจำถิ่น	7
2. การเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม	8
3. นักท่องเที่ยว	5
4. เจ้าหน้าที่เชิงสร้างสรรค์	5
3. ตัวบ่งชี้ด้านปฏิสัมพันธ์	25
1. วัฒนธรรมที่ยังคงใช้อยู่	4
2. ประสบการณ์จริงแท้	3
3. กระบวนการ	8
4. กิจกรรมการท่องเที่ยว	10
รวม	59

จากตารางที่ 1 พบว่า ตัวบ่งชี้ความเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ที่มีความเหมาะสมในการบ่งชี้ความเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ตามความคิดเห็นของกลุ่มผู้เชี่ยวชาญ ประกอบด้วยตัวบ่งชี้หลัก 3 ด้าน ได้แก่ ด้านสถานที่ ด้านตัวกลาง และด้านปฏิสัมพันธ์ และสามารถพัฒนาตัวบ่งชี้อยู่วัดความเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ จำนวน 59 ตัวบ่งชี้ โดยแบ่งเป็น 1) ตัวบ่งชี้ด้านสถานที่ มีจำนวนตัวบ่งชี้อยู่วัดความเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ จำนวน 9 ตัวบ่งชี้ 2) ตัวบ่งชี้ด้านตัวกลาง มีจำนวนตัวบ่งชี้อยู่วัดความเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ จำนวน 25 ตัวบ่งชี้ และ 3) ตัวบ่งชี้ด้านปฏิสัมพันธ์ มีจำนวนตัวบ่งชี้อยู่วัดความเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ จำนวน 25 ตัวบ่งชี้และเมื่อพิจารณาตามตัวบ่งชี้หลักจำแนกตามตัวบ่งชี้อยู่วัดความเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ กลุ่มผู้เชี่ยวชาญมีความเห็นด้วยอย่างยิ่งว่า ตัวบ่งชี้ดังต่อไปนี้มีความเหมาะสมอย่างยิ่งในการบ่งชี้ความเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์

(1) ด้านสถานที่ จำแนกตามตัวบ่งชี้ย่อยเรื่องความเป็นเมืองและชุมชน ตัวบ่งชี้ที่มีความเหมาะสมอย่างยิ่ง ได้แก่ ความโดดเด่นทางวิถีชีวิต วัฒนธรรมชุมชนและหรือสภาพทางธรรมชาติ และหากจำแนกตามตัวบ่งชี้ย่อยเรื่องเอกลักษณ์ และอัตลักษณ์ ตัวบ่งชี้ที่มีความเหมาะสมอย่างยิ่ง ได้แก่ 1) ความตระหนักรู้ในคุณค่าของชุมชนโดยเจ้าของวัฒนธรรม และ 2) ความเป็นแก่นแท้ทางวัฒนธรรม

(2) ด้านตัวกลาง จำแนกตามตัวบ่งชี้ย่อยเรื่องผู้มีความคิดสร้างสรรค์ประจำถิ่น ตัวบ่งชี้ที่มีความเหมาะสมอย่างยิ่ง ได้แก่ 1) ครูเพลง/หมอลำ/ครุโนราห์ 2) นักดนตรีพื้นบ้าน 3) นักแสดงพื้นบ้าน 4) ประชาชนชาวบ้าน/ประชาชนท้องถิ่น 4) เจ้าของภูมิปัญญาท้องถิ่น 5) ผู้รู้ในชุมชน จำแนกตามตัวบ่งชี้ย่อยเรื่องการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม ตัวบ่งชี้ที่มีความเหมาะสมอย่างยิ่ง ได้แก่ 1) กิจกรรมระหว่างนักท่องเที่ยวและชุมชน และ 2) การมีประสบการณ์จากการลงมือทำจำแนกตามตัวบ่งชี้ย่อยเรื่องนักท่องเที่ยว ตัวบ่งชี้ที่มีความเหมาะสมอย่างยิ่ง ได้แก่ 1) จำนวนนักท่องเที่ยวที่มีปฏิสัมพันธ์กับคนในท้องถิ่น 2) การมีส่วนร่วมกิจกรรมของนักท่องเที่ยวกับคนในท้องถิ่น 3) การแสวงหาประสบการณ์ที่เกี่ยวกับวิถีชีวิตและวัฒนธรรมที่แท้จริงของนักท่องเที่ยวและหากจำแนกตามตัวบ่งชี้ย่อยเรื่องเจ้าหน้าที่เชิงสร้างสรรค์ ตัวบ่งชี้ที่มีความเหมาะสมอย่างยิ่ง ได้แก่ 1) การแนะนำ/ต่อยอดความคิดของคนในชุมชน 2) การเข้าใจจิตวิทยาชุมชน 3) การถ่ายทอดความรู้ที่แท้จริงแก่คนในชุมชน 4) ความชำนาญเฉพาะทางในพื้นที่ของชุมชน และ 5) การใฝ่รู้ พร้อมเรียนรู้อยู่ตลอดเวลา

(3) ด้านปฏิสัมพันธ์ จำแนกตามตัวบ่งชี้ย่อยเรื่องวัฒนธรรมที่ยังคงใช้อยู่ ตัวบ่งชี้ที่มีความเหมาะสมอย่างยิ่ง ได้แก่ 1) การผสมผสานของวัฒนธรรมที่มีแต่เดิมกับวัฒนธรรมใหม่ 2) การผสมผสานวัฒนธรรมร่วมสมัย วัฒนธรรมชาติ และวัฒนธรรมท้องถิ่นและชุมชน 3) การผสมผสานวัฒนธรรมแต่เดิมกับวัฒนธรรมร่วมสมัย 4) การผสมผสานวัฒนธรรมท้องถิ่นกับวัฒนธรรมโลกจำแนกตามตัวบ่งชี้ย่อยเรื่องประสบการณ์จริงแท้ ตัวบ่งชี้ที่มีความเหมาะสมอย่างยิ่ง ได้แก่ การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ข้ามวัฒนธรรม จำแนกตามตัวบ่งชี้ย่อยเรื่องกระบวนการ ตัวบ่งชี้ที่มีความเหมาะสมอย่างยิ่ง ได้แก่ 1) ไม่ทำลายคุณค่าของชุมชนและนำไปสู่สมดุลทางเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อม 2) ความเข้าใจอย่างลึกซึ้งในพื้นที่ท่องเที่ยว (สัมพันธ์กับประวัติศาสตร์ ศิลปวัฒนธรรม วิถีชุมชนและเอกลักษณ์ของสถานที่ 3) การแลกเปลี่ยนข้อมูลระหว่างกัน/ส่งผ่าน-ส่งต่อประสบการณ์ 4) ความเป็นดั้งเดิม จริงแท้ทั้งในกระบวนการการผลิตและผลิตภัณฑ์ ประสบการณ์จริง 5) การเคารพกฎ กติกา ประเพณี ปฏิบัติของคนในพื้นที่ท่องเที่ยว และหากจำแนกตามตัวบ่งชี้ย่อยเรื่องกิจกรรมการท่องเที่ยว ตัวบ่งชี้ที่มีความเหมาะสมอย่างยิ่ง ได้แก่ 1) กิจกรรมการท่องเที่ยวที่สร้างความประทับใจ ทำให้จดจำและเกิดความเข้าใจในท้องถิ่น 2) กิจกรรมการท่องเที่ยวที่เกิดจากภูมิปัญญาท้องถิ่นที่มีอยู่เดิม 3) กิจกรรมการท่องเที่ยวที่เกิดจากความคิดสร้างสรรค์ที่ไม่ได้เลียนแบบใครและเป็นต้นแบบอย่างแท้จริง 4) กิจกรรมการท่องเที่ยวที่กลมกลืนและสัมพันธ์กับประวัติศาสตร์ ศิลปวัฒนธรรมตลอดจนวิถีชีวิตในท้องถิ่น 5) กิจกรรมการท่องเที่ยวที่มีการต่อยอด/พัฒนาภูมิปัญญาท้องถิ่น 6) การใช้ทรัพยากรทางการท่องเที่ยวของท้องถิ่นมาประกอบกิจกรรมการท่องเที่ยว

อภิปรายผล

จากการวิจัยเรื่อง การพัฒนาตัวบ่งชี้ความเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ในครั้งนี้ ผลที่ได้จากการวิจัย มีประเด็นที่น่าสนใจและสามารถนำมาอภิปรายผลได้ดังนี้

ตัวบ่งชี้ด้านสถานที่

1. ตัวบ่งชี้ที่กลุ่มผู้เชี่ยวชาญมีความเห็นด้วยอย่างยิ่งว่าตัวบ่งชี้มีความเหมาะสมในการบ่งชี้ความเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ ด้านสถานที่จำแนกตามความเป็นเมืองและชุมชนมากที่สุด คือ ความโดดเด่นทางวิถีชีวิต วัฒนธรรมชุมชนและหรือสภาพทางธรรมชาติ ซึ่งหมายถึง ความแตกต่าง มีเอกลักษณ์ของแต่ละพื้นที่ก่อให้เกิดความเด่นชัด ทั้งทางด้านภูมิศาสตร์ สิ่งแวดล้อม ชีวภาพ วิถีชีวิต ประเพณี ขนบธรรมเนียมและวัฒนธรรม โดยตัวบ่งชี้ดังกล่าวสอดคล้องกับความหมายของการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ที่กล่าวไว้โดย มุทริกา พฤษภาทงษ์ (2554) ที่กล่าวว่า “การท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์” คือ การท่องเที่ยววิถีชีวิตที่ทำให้นักท่องเที่ยวได้เรียนรู้เกี่ยวกับการใช้ชีวิตของผู้คนในท้องถิ่น ไม่ว่าจะในเรื่องวิถีการอยู่อาศัย การประกอบอาชีพ เรื่องอาหารการกิน ศิลปหัตถกรรม และอื่น ๆ ที่สะท้อนให้เห็นถึงเอกลักษณ์และอัตลักษณ์ของชุมชนและผู้คนเจ้าของพื้นที่และสอดคล้องกับแนวคิดขององค์การบริหารการพัฒนาพื้นที่พิเศษเพื่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน (องค์การมหาชน) (2546) ซึ่งกล่าวถึงความหมายของการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ว่าหมายถึง การท่องเที่ยวที่สัมพันธ์กับประวัติศาสตร์ ศิลปวัฒนธรรม วิถีชุมชนและเอกลักษณ์สถานที่ ประกอบกับสอดคล้องกับผลการศึกษาของ สุดแดน วิสุทธิลักษณ์และคณะ (2554) ที่ทำการศึกษาศักยภาพของพื้นที่ในเขต สพพ.4 และ สพพ.5 (เขตพื้นที่พิเศษเพื่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน เขต 4 ประกอบด้วยพื้นที่อุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัย-ศรีสัชชนาลัย-กำแพงเพชรเขตพื้นที่พิเศษ 5 จังหวัดเลย ครอบคลุมพื้นที่เชื่อมโยงด่านซ้าย-ภูเรือ-นาแห้ว-ท่าลี่-เชียงคาน-เลย และ ภูกระดึง-หนองหิน-ภูหลวง) เพื่อพัฒนาเป็น “ต้นแบบการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์” ในประเทศไทย ซึ่งผลการศึกษาพบว่า เขตพื้นที่ดังกล่าวมีคุณสมบัติ ทั้งในเชิงพื้นที่และกระบวนการ กล่าวคือ มีความหลากหลายและโดดเด่นในทางวัฒนธรรมและธรรมชาติ

2. ตัวบ่งชี้ที่กลุ่มผู้เชี่ยวชาญมีความเห็นด้วยอย่างยิ่งว่าตัวบ่งชี้มีความเหมาะสมในการบ่งชี้ความเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ ด้านสถานที่จำแนกตามเอกลักษณ์และอัตลักษณ์ ได้แก่ (1) ความตระหนักรู้ในคุณค่าของชุมชนโดยเจ้าของวัฒนธรรม ซึ่งหมายถึง ความรู้สึกของคนในชุมชนหรือเจ้าของวัฒนธรรมกับการให้ความสำคัญต่อพื้นที่นั้น ๆ ว่ามีคุณค่า ควรค่าแก่การรักษา หวงแหน เกิดเป็นความรัก ความภาคภูมิใจ ในคุณค่าวัฒนธรรมชุมชนอันเป็นเอกลักษณ์และอัตลักษณ์เฉพาะถิ่นนั้น ๆ รวมถึงความรู้ ความเข้าใจอย่างลึกซึ้งของคนในชุมชนในฐานะที่เป็นเจ้าของวัฒนธรรมนั้น ๆ ในการบอกเล่าเรื่องราว การสื่อความหมายแก่ผู้มาเยือน โดยตัวบ่งชี้ดังกล่าวแสดงให้เห็นว่า คนในชุมชนหรือเจ้าของวัฒนธรรมเป็นกลไกสำคัญยิ่งต่อการเป็นตัวขับเคลื่อนความเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ในการถ่ายทอดวิถีชุมชนสู่สายตาของนักท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ ตลอดจนมีส่วนสำคัญต่อการสร้างความเข้าใจและประเมินความคิดสร้างสรรค์ของเมืองและชุมชนในพื้นที่นั้น ๆ สอดคล้องกับแนวคิดของ สุดแดน วิสุทธิลักษณ์ และคณะ (2554) ที่กล่าวถึงคุณสมบัติของ

“การท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์” ว่าต้องประกอบด้วยคุณสมบัติในเชิงพื้นที่ คือ การมีความตระหนักรู้ในคุณค่าของชุมชนโดยเจ้าของวัฒนธรรม และ (2) ความเป็นแก่นแท้ทางวัฒนธรรมซึ่งหมายถึง ความจริงแท้ ความเป็นของแท้ดั้งเดิมทางวิถีชุมชน ศิลปวัฒนธรรมและเอกลักษณ์สถานที่ ตลอดจนมีความจริงใจที่แสดงออกเป็นความคิดอย่างสร้างสรรค์ทางวิถีชุมชน ซึ่งตัวบ่งชี้ดังกล่าวสอดคล้องกับองค์ประกอบสำคัญของการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ ซึ่งกล่าวไว้โดย ภัทรพงศ์ อินทรกำเนิด และคณะ (2553) ว่าองค์ประกอบสำคัญของการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ คือ สถานที่ (Location) : ปัจจัยเอกลักษณ์และอัตลักษณ์ (Uniqueness & Identity) ซึ่งอัตลักษณ์สะท้อนความจริงของชีวิตแบบหนึ่งและเป็นกลุ่มของข้อมูล ซึ่ง “เอกลักษณ์” เป็นข้อสรุปของแนวคิดที่ไม่มีกิจกรรม ไม่มีความเคลื่อนไหวเปลี่ยนแปลง แต่ “อัตลักษณ์” เต็มไปด้วยพลวัตของการสร้างใหม่เชิงความหมายอย่างไม่หยุดนิ่งด้วยเหตุผลดังกล่าว การบริหารพื้นที่และชุมชนที่รวมเอาความแตกต่างทั้งสองประเด็นข้างต้น จึงเป็นตัวขับเคลื่อนและตัวบ่งชี้คุณภาพและปัจจัยของความแตกต่างของแหล่งท่องเที่ยวที่มีเอกลักษณ์และอัตลักษณ์ที่ชัดเจน ก่อให้เกิดความเป็นแก่นแท้ทางวัฒนธรรม

ตัวบ่งชี้ด้านตัวกลาง

1. ตัวบ่งชี้ที่กลุ่มผู้เชี่ยวชาญมีความเห็นด้วยอย่างยิ่งว่าตัวบ่งชี้มีความเหมาะสมในการบ่งชี้ความเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ ด้านตัวกลางจำแนกตามการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม ได้แก่ (1) กิจกรรมระหว่างนักท่องเที่ยวและชุมชน (2) การมีประสบการณ์จากการลงมือทำ ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดเกี่ยวกับปัจจัยที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ขององค์การการศึกษาวิทยาศาสตร์และวัฒนธรรมแห่งสหประชาชาติ หรือ ยูเนสโก (UNESCO) ปี ค.ศ. 2001 รายงานว่า กิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์เป็นกิจกรรมเน้นการเรียนรู้ การศึกษาจากประสบการณ์ที่เกี่ยวข้องกับชุมชน โดยจัดในเชิงของการเรียนรู้และการทดลอง เพื่อให้ได้มาซึ่งประสบการณ์จากสิ่งที่มีอยู่และเป็นอยู่จริงในชุมชน

2. ตัวบ่งชี้ที่กลุ่มผู้เชี่ยวชาญมีความเห็นด้วยอย่างยิ่งว่าตัวบ่งชี้มีความเหมาะสมในการบ่งชี้ความเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ ด้านตัวกลางจำแนกตามนักท่องเที่ยว ได้แก่ (1) จำนวนนักท่องเที่ยวที่มีปฏิสัมพันธ์กับคนในท้องถิ่น (2) การมีส่วนร่วมกิจกรรมของนักท่องเที่ยวกับคนในท้องถิ่น และ (3) การแสวงหาประสบการณ์ที่เกี่ยวกับวิถีชีวิตและวัฒนธรรมที่แท้จริงของนักท่องเที่ยว ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดเกี่ยวกับคุณลักษณะต่าง ๆ ของการท่องเที่ยวสร้างสรรค์ (Creative Tourism) ของคณะกรรมการวางแผนการประชุมในการประชุมเครือข่ายเมืองสร้างสรรค์ที่กล่าวถึงคุณลักษณะของการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ว่า ผู้ท่องเที่ยวและเจ้าของบ้านต้องมีความผูกพันระหว่างกัน มีประสบการณ์จากการมีส่วนร่วม มีการแลกเปลี่ยนข้อมูลระหว่างกัน/ส่งผ่าน-ส่งต่อประสบการณ์ นักท่องเที่ยวมีโอกาสพัฒนาศักยภาพในการสร้างสรรค์ของตนเองและมีส่วนร่วมในการตัดสินใจร่วมกับเจ้าของพื้นที่ ตลอดจนมีความจริงแท้ทั้งในกระบวนการการผลิตและผลิตภัณฑ์ และมีประสบการณ์จริง ตลอดจนสอดคล้องกับแนวคิดของมูทริกา พฤษภาพงษ์ (ม.ป.ป.) ที่กล่าวถึง ลักษณะของการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ ว่าเป็นการท่องเที่ยววิถีชีวิตที่ทำให้นักท่องเที่ยวได้เรียนรู้เกี่ยวกับการใช้ชีวิตของผู้คนในท้องถิ่น มุ่งเน้นให้นักท่องเที่ยวมีปฏิสัมพันธ์กับคนในพื้นที่ ผ่านการพูดคุย

สนทนาและผ่านกิจกรรมทดลองปฏิบัติต่าง ๆ ตลอดจนการทดลองใช้ชีวิตตามแบบ อย่างผู้คนในชุมชน และ นักท่องเที่ยวที่มีประสบการณ์ตรง เรียกว่า เป็นเวทีการเรียนรู้แบบมีชีวิต

3. ตัวบ่งชี้ที่กลุ่มผู้เชี่ยวชาญมีความเห็นด้วยอย่างยิ่งว่าตัวบ่งชี้มีความเหมาะสมในการบ่งชี้ความเป็น แหล่งท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ ด้านตัวกลางจำแนกตามเจ้าหน้าที่เชิงสร้างสรรค์ ได้แก่ (1) การแนะนำ/ต่อยอด ความคิดของคนในชุมชน (2) การเข้าใจจิตวิทยาชุมชน (3) การถ่ายทอดความรู้ที่แท้จริงแก่คนในชุมชน (4) ความชำนาญเฉพาะทางในพื้นที่ของชุมชน และ (5) การใฝ่รู้ พร้อมเรียนรู้อยู่ตลอดเวลา ซึ่งแสดงให้เห็นว่า ตัวบ่งชี้ความเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ด้านตัวกลางนั้น นอกจากนักท่องเที่ยว เจ้าของวัฒนธรรม และ ปัจจัยที่เอื้อต่อการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมแล้ว ยังมีปัจจัยอื่นที่สำคัญในการขับเคลื่อนความเป็นแหล่งท่องเที่ยว เชิงสร้างสรรค์ นั่นคือ เจ้าหน้าที่เชิงสร้างสรรค์ ซึ่งเจ้าหน้าที่เชิงสร้างสรรค์ถือเป็นอีกหนึ่งเครือข่ายทางการ ท่องเที่ยวที่สำคัญในการผลักดันและขับเคลื่อนกิจกรรมการเรียนรู้ ตลอดจนเป็นผู้กระตุ้นให้ชุมชนสามารถต่อยอดทางความคิดในชุมชน เพื่อให้เกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ซึ่งกันและกัน อันก่อให้เกิดองค์ความรู้ ในการเป็น แหล่งท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ในชุมชนอย่างยั่งยืน

ตัวบ่งชี้ด้านปฏิสัมพันธ์

1. ตัวบ่งชี้ที่กลุ่มผู้เชี่ยวชาญมีความเห็นด้วยอย่างยิ่งว่าตัวบ่งชี้มีความเหมาะสมในการบ่งชี้ความเป็น แหล่งท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ ด้านปฏิสัมพันธ์จำแนกตามประสบการณ์จริงแท้มากที่สุด คือ การแลกเปลี่ยน เรียนรู้ข้ามวัฒนธรรม ซึ่งหมายถึง นักท่องเที่ยวมีโอกาสแลกเปลี่ยนความคิดสร้างสรรค์และประสบการณ์กับ ชุมชนในท้องถิ่น ในขณะที่เดียวกันก็ได้รับความรู้ประสบการณ์จากชุมชนด้วย ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ องค์การบริหารการพัฒนาพื้นที่พิเศษเพื่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน (องค์การมหาชน) (2546) ที่กล่าวถึง ลักษณะของการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ไว่ว่านักท่องเที่ยวได้เรียนรู้เพื่อสร้างประสบการณ์ตรงร่วมกับเจ้าของ วัฒนธรรม และมีโอกาสได้ใช้ชีวิตร่วมกับเจ้าของสถานที่ ตลอดจนสอดคล้องกับแนวคิดของ สุดแดน วิสุทธิลักษณ์ และคณะ (2554) ได้ศึกษาเกี่ยวกับคุณสมบัติของ “การท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์” ว่าต้องมีการแลกเปลี่ยน เรียนรู้ข้ามวัฒนธรรม

2. ตัวบ่งชี้ที่กลุ่มผู้เชี่ยวชาญมีความเห็นด้วยอย่างยิ่งว่าตัวบ่งชี้มีความเหมาะสมในการบ่งชี้ความเป็น แหล่งท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ ด้านปฏิสัมพันธ์จำแนกตามกระบวนการ ได้แก่ (1) ไม่ทำลายคุณค่าของชุมชน และนำไปสู่สมดุลทางเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อม (2) ความเข้าใจอย่างลึกซึ้งในพื้นที่ท่องเที่ยว (สัมพันธ์กับประวัติศาสตร์ ศิลปวัฒนธรรม วิถีชุมชนและเอกลักษณ์ของสถานที่) (3) การแลกเปลี่ยนข้อมูล ระหว่างกัน/ส่งผ่าน-ส่งต่อประสบการณ์ (4) ความเป็นดั้งเดิม จริงแท้ทั้งในกระบวนการการผลิตและผลิตภัณฑ์ ประสบการณ์จริง (5) การเคารพกฎ กติกา ประเพณีปฏิบัติของคนในพื้นที่ท่องเที่ยว ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิด ของสุดแดน วิสุทธิลักษณ์ และคณะ (2554) ได้ศึกษาเกี่ยวกับคุณสมบัติของ “การท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์” ในเชิงกระบวนการว่าต้องมีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ข้ามวัฒนธรรม มีประสบการณ์ตรงร่วมกับเจ้าของวัฒนธรรม มีกระบวนการที่นำไปสู่ความเข้าใจอย่างลึกซึ้งในพื้นที่ท่องเที่ยว และไม่ทำลายคุณค่าของชุมชนและนำไปสู่ สมดุลทางเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อม

3. ตัวบ่งชี้ที่กลุ่มผู้เชี่ยวชาญมีความเห็นด้วยอย่างยิ่งว่าตัวบ่งชี้มีความเหมาะสมในการบ่งชี้ความเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ ด้านปฏิสัมพันธ์จำแนกตามกิจกรรมการท่องเที่ยว ได้แก่ (1) กิจกรรมการท่องเที่ยวที่สร้างความประทับใจ ทำให้จดจำและเกิดความเข้าใจในท้องถิ่น (2) กิจกรรมการท่องเที่ยวที่เกิดจากภูมิปัญญาท้องถิ่นที่มีอยู่เดิม (3) กิจกรรมการท่องเที่ยวที่เกิดจากความคิดสร้างสรรค์ที่ไม่ได้เลียนแบบใครและเป็นต้นแบบอย่างแท้จริง (4) กิจกรรมการท่องเที่ยวที่กลมกลืนและสัมพันธ์กับประวัติศาสตร์ ศิลปวัฒนธรรม ตลอดจนวิถีชีวิตในท้องถิ่น (5) กิจกรรมการท่องเที่ยวที่มีการต่อยอด/พัฒนาภูมิปัญญาท้องถิ่น (6) การใช้ทรัพยากรทางการท่องเที่ยวของท้องถิ่นมาประกอบกิจกรรมการท่องเที่ยว ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดขององค์การบริหารการพัฒนาพื้นที่พิเศษเพื่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน (อพท.) ที่สรุปหลักเกณฑ์ของการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ไว้ว่า เป็นความคิดสร้างสรรค์ที่ไม่ได้เลียนแบบใครและเป็นต้นแบบอย่างแท้จริง (Originality) และมีความเป็นของแท้ดั้งเดิม เป็นการท่องเที่ยวที่สัมพันธ์กับประวัติศาสตร์ ศิลปวัฒนธรรม วิถีชุมชนและเอกลักษณ์สถานที่

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะเพื่อนำผลวิจัยไปใช้ประโยชน์

1. จากผลการศึกษาเรื่องการพัฒนาตัวบ่งชี้ความเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์นั้นในการวัดตัวบ่งชี้ความเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ ควรมีการวัด 3 ด้าน ได้แก่ ตัวบ่งชี้ด้านสถานที่ ตัวบ่งชี้ด้านตัวกลาง และตัวบ่งชี้ด้านปฏิสัมพันธ์ ซึ่งในการวัดตัวบ่งชี้ความเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ด้านสถานที่ ควรศึกษาตัวบ่งชี้ย่อย 2 ตัวบ่งชี้ ได้แก่ ความเป็นเมืองและชุมชน เอกลักษณ์และอัตลักษณ์ และในการวัดตัวบ่งชี้ความเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ด้านตัวกลาง ควรศึกษาตัวบ่งชี้ย่อย 4 ตัวบ่งชี้ ได้แก่ ผู้มีความคิดสร้างสรรค์ ประจำถิ่น การเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม นักท่องเที่ยว และเจ้าหน้าที่เชิงสร้างสรรค์ ตลอดจนในการวัดตัวบ่งชี้ความเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ด้านปฏิสัมพันธ์ ควรศึกษาตัวบ่งชี้ย่อย 4 ตัวบ่งชี้ ได้แก่ วัฒนธรรมที่ยังคงใช้อยู่ ประสบการณ์จริงแท้ กระบวนการ และกิจกรรมการท่องเที่ยว

2. จากผลการศึกษาเมื่อพิจารณาเป็นรายด้านของตัวบ่งชี้ความเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ด้านสถานที่ แบ่งตามตัวบ่งชี้ย่อยเรื่องความเป็นเมืองและชุมชน ควรศึกษาเกี่ยวกับประเด็น ความโดดเด่นทางวิถีชีวิต วัฒนธรรมชุมชนและหรือสภาพทางธรรมชาติ ซึ่งหมายถึง ความแตกต่าง มีเอกลักษณ์ของแต่ละพื้นที่ ก่อให้เกิดความเด่นชัด ทั้งทางด้านภูมิศาสตร์ สิ่งแวดล้อม ชีวภาพ วิถีชีวิต ประเพณี ขนบธรรมเนียมและวัฒนธรรม และหากแบ่งตามตัวบ่งชี้ย่อยเรื่องเอกลักษณ์และอัตลักษณ์ ควรศึกษาเกี่ยวกับประเด็น ความตระหนักรู้ในคุณค่าของชุมชนโดยเจ้าของวัฒนธรรม และความเป็นแกนแท้ทางวัฒนธรรม ซึ่งความตระหนักรู้ในคุณค่าของชุมชนโดยเจ้าของวัฒนธรรม ถือเป็นส่วนสำคัญหนึ่งในการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ให้เกิดความยั่งยืนภายใต้การพัฒนาควบคู่ไปกับการอนุรักษ์

3. จากผลการศึกษาเมื่อพิจารณาเป็นรายด้านของตัวบ่งชี้ความเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ด้านตัวกลาง แบ่งตามตัวบ่งชี้ย่อยเรื่อง (1) การเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม ควรศึกษาเกี่ยวกับประเด็นกิจกรรมระหว่าง

นักท่องเที่ยวและชุมชน และการมีประสบการณ์จากการลงมือทำ (2) นักท่องเที่ยว ควรศึกษาเกี่ยวกับประเด็น จำนวนนักท่องเที่ยวที่มีปฏิสัมพันธ์กับคนในท้องถิ่น การมีส่วนร่วมกิจกรรมของนักท่องเที่ยวกับคนในท้องถิ่น การแสวงหาประสบการณ์ที่เกี่ยวกับวิถีชีวิตและวัฒนธรรมที่แท้จริงของนักท่องเที่ยว (3) เจ้าหน้าที่เชิงสร้างสรรค์ ควรศึกษาเกี่ยวกับประเด็นการแนะนำ/ต่อยอดความคิดของคนในชุมชน การเข้าใจจิตวิทยาชุมชน การถ่ายทอด ความรู้ที่แท้จริงแก่คนในชุมชน ความชำนาญเฉพาะทางในพื้นที่ของชุมชน และการใฝ่รู้ พร้อมเรียนรู้อยู่ ตลอดเวลา

4. จากผลการศึกษาเมื่อพิจารณาเป็นรายด้านของตัวบ่งชี้ความเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ด้าน ปฏิสัมพันธ์ แบ่งตามตัวบ่งชี้ย่อยเรื่อง (1) ประสบการณ์จริงแท้ ควรศึกษาเกี่ยวกับประเด็นการแลกเปลี่ยน เรียนรู้ข้ามวัฒนธรรม (2) กระบวนการ ควรศึกษาเกี่ยวกับประเด็นการไม่ทำลายคุณค่าของชุมชนและนำไปสู่ สมดุลทางเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อม ความเข้าใจอย่างลึกซึ้งในพื้นที่ท่องเที่ยว (สัมพันธ์กับ ประวัติศาสตร์ ศิลปวัฒนธรรม วิถีชุมชนและเอกลักษณ์ของสถานที่) การแลกเปลี่ยนข้อมูลระหว่างกัน/ ส่งผ่าน-ส่งต่อประสบการณ์ ความเป็นดั้งเดิม จริงแท้ทั้งในกระบวนการการผลิตและผลิตภัณฑ์ ประสบการณ์ จริง การเคารพกฎ กติกา ประเพณีปฏิบัติของคนในพื้นที่ท่องเที่ยว (3) กิจกรรมการท่องเที่ยว ควรศึกษา เกี่ยวกับประเด็นกิจกรรมการท่องเที่ยวที่สร้างความประทับใจ ทำให้จดจำและเกิดความเข้าใจในท้องถิ่น กิจกรรมการท่องเที่ยวที่เกิดจากภูมิปัญญาท้องถิ่นที่มีอยู่เดิม กิจกรรมการท่องเที่ยวที่เกิดจากความคิด สร้างสรรค์ที่ไม่ได้เลียนแบบใครและเป็นต้นแบบอย่างแท้จริง กิจกรรมการท่องเที่ยวที่กลมกลืนและสัมพันธ์กับ ประวัติศาสตร์ ศิลปวัฒนธรรม ตลอดจนวิถีชีวิตในท้องถิ่น กิจกรรมการท่องเที่ยวที่มีการต่อยอด/พัฒนาภูมิ ปัญญาท้องถิ่น และการใช้ทรัพยากรทางการท่องเที่ยวของท้องถิ่นมาประกอบกิจกรรมการท่องเที่ยว

ข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัยครั้งต่อไป

1. การศึกษาครั้งนี้ มุ่งประเด็นการศึกษาเพื่อพัฒนาตัวบ่งชี้ความเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์เท่านั้น หากแต่ยังไม่ได้พัฒนาเครื่องมือวัดความเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ ดังนั้น ควรมีการศึกษาและพัฒนา เครื่องมือวัดความเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์เพื่อให้สามารถนำไปใช้วัดความเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิง สร้างสรรค์ในประเทศไทยได้

2. การศึกษาครั้งนี้ เป็นการศึกษาและพัฒนาตัวบ่งชี้ความเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ โดยครอบคลุม ตัวบ่งชี้ความเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ด้านสถานที่ ตัวบ่งชี้ด้านตัวกลาง และตัวบ่งชี้ด้านปฏิสัมพันธ์ ซึ่งเป็นการศึกษาตัวบ่งชี้ความเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ในภาพรวมของประเทศไทยเท่านั้น หากแต่ยัง ไม่ได้มีการศึกษาและพัฒนาตัวบ่งชี้ความเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์เฉพาะพื้นที่แหล่งท่องเที่ยว ดังนั้น ควรมีการประยุกต์โดยนำตัวบ่งชี้ความเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์จากผลการศึกษาไปศึกษาและพัฒนา ตัวบ่งชี้ความเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ในพื้นที่เฉพาะเพิ่มเติม เพื่อให้สามารถนำไปปรับใช้ได้ในแต่ละ พื้นที่ได้อย่างเหมาะสม

กิตติกรรมประกาศ

การพัฒนาตัวบ่งชี้ความเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ ได้รับทุนสนับสนุนการวิจัยจากสำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ ประเภททุนบัณฑิตศึกษา ปีการศึกษา 2557 ผู้วิจัยขอขอบพระคุณสำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ ที่สนับสนุนการวิจัยในครั้งนี้ ขอขอบพระคุณคณาจารย์คณะกรรมการจัดการการท่องเที่ยว สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์ที่มอบประสบการณ์ที่ดี ตลอดจนมอบทุนการศึกษาในระดับบัณฑิตศึกษา ผู้วิจัยจักนำความรู้ที่ได้รับไปประกอบอาชีพที่เป็นประโยชน์ต่อสังคมและประเทศชาติต่อไป และขอขอบพระคุณผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.โชคชัย สุเวชวัฒนกุล ที่ให้คำปรึกษา แนะนำแนวคิดทางวิชาการตลอดการวิจัย และขอขอบคุณกลุ่มผู้เชี่ยวชาญด้านการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ภาครัฐ ภาคนักวิชาการ และภาคประชาชนทุกท่าน ที่ให้ความร่วมมือกับงานวิจัยด้วยความเต็มใจ ยินยอมสละเวลาจนกระทั่งงานวิจัยเสร็จลุล่วงตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย

Reference

- Chumpol Poolpatarachewin. (1979). *Research Technique of EDFR (Ethnographic Delphi Futures Research)*. Bangkok : Department of Educational Foundation, Faculty of Education, Chulalongkorn University.
- PattarapongIntarakamnoet et al. (2010). *Fields systematic innovation for knowledge and creative economic development: Case study of creative tourism industry research*. Bangkok : Pimdee Printing Ltd.
- Mutarika Phruksaphong. (July, 2011). *Travel with understanding, going with creative tourism*. Manager online. Retrieve from: <http://w3.manager.co.th>. 11 June 2013.
- Wiyada Sariwichayasawat. (2012). *The development of cultural tourism in upper northern provinces of Thailand into creative tourism*. Ph.D. Social Sciences, Liberal Arts Department, Mae Fa Luang University.
- Suddan Wisudthiluck et al. (2011). *Creative tourism model*. Funded by General Designated Areas for Sustainable Tourism.
- Suddan Wisudthiluck . (2004). *Creative tourism : participative tourism life style*. Bangkok: Pinto Publishing.
- Arkhom Termittayapaisith et al. (2009). *The elenth national economic and social development plan.1-11*. Bangkok : Srikarnmuang Ltd.
- General Designated Areas for Sustainable Tourism. (n.d.). *Creative tourism model project*. Retrieve from: <http://dasta.or.th/creativetourism/th/creativetourism/528.htm>. 11 June 2013.

Unesco. Universal Declaration on Cultural Diversity. Retrieved at
<http://unesdoc.unesco.org/images/0012/001271/127160m.pdf>, 2001.

Yupin Unkaew, Graduate Student, Faculty of the Graduate School of Tourism Management, National Institute of Development Administration (NIDA).

Assistant Professor .Chokechai Suveatwatanakul, Ph.D., Faculty of the Graduate School of Tourism Management, National Institute of Development Administration (NIDA).